

HAN, Byung-Chul (2012)

La sociedad del cansancio

Barcelona: Herder, 80 p.

ISBN 978-84-254-2868-5

L'obra que ressenyem ens ofereix una reflexió filosòfica sobre l'estat actual de la nostra societat, submergida en un excés de positivitat, segons l'autor. Byung-Chul Han (1959) és un filòsof contemporani que ha escrit diversos assajos sobre el món en què vivim, tasca meritòria, car es tracta d'una anàlisi l'actualitat de la qual podria dificultar que se'n distanciés de manera adequada. Han va estudiar filosofia a Alemanya, on avui dia és professor de Filosofia i Estudis Culturals a la Universitat de les Arts de Berlín.

Des d'una vessant filosòfica i amb reflexions de tipus sociològic, l'autor descriu amb gran lucidesa un nou paisatge de masses que s'està obrint davant dels nostres ulls. Hem passat de la societat disciplinària de Foucault a una societat que no es basa en la prohibició, sinó en una llibertat aparent: la societat del cansament.

A l'inici del llibre, l'autor evoca el mite de Prometeu. Ara bé, no ho fa pas seguint la línia interpretativa habitual, sinó repensant la figura de Prometeu i l'àguila, com si es tractés de l'aparell psicològic del *subjecte de rendiment contemporani*. Així doncs, Prometeu és, per un costat, la manifestació del propi jo i, per l'altre, l'àguila reproduceix el seu àlter ego. Entre tots dos, s'estableix una relació dialèctica a tall d'autoexplotació, de manera que aquest subjecte de rendiment està en guerra contínua amb si mateix, de la qual cosa n'és conseqüència un esgotament infinit. El Prometeu persisteix encadenat tot i tenir sensació de llibertat. Estem davant de la imatge originària de la societat del cansament. Amb aquesta comparació com a punt inicial, l'autor de *La sociedad del cansancio* aborda, des de perspectives diferents, el canvi de paradigma social actual i les conseqüències que li són intrínseques.

Segons l'autor, aquest canvi de paradigma es basa en una preponderància del que és positiu, el resultat de la qual és un desequilibri entre negativitat i positivitat. D'aquesta manera, a nivell patològic, les societats actuals ja no es trobarien dins de la lògica binària de la immunologia. Ens referim a la immunologia com aquell camp que estudia els mecanismes biològics del cos enfront d'una amenaça externa, la qual és desconeguda i pot posar en perill el sistema propi, que, en aquest cas, s'enfoca com la relació que s'estableix entre discurs biològic i discurs social. D'aquesta forma, l'estructura militar d'atac i defensa en seria un exemple ben clar. La nostra època no és ni bacteriana ni viral, sinó que és neuronal. Les malalties que caracteritzen el segle XXI, com ara el TDHA (trastorn per déficit d'atenció i hiperactivitat), el TLP (trastorn límit de la personalitat) i l'SDO (síndrome de desgast ocupacional), entre d'altres, són causades per un *infart de l'ànima*.

Tanmateix, per a Han, la immunologia com a discurs social, tot i que encara sigui present en alguns idearis polítics, es tracta d'una rèmor del passat, puix que aquest model no afavoreix la globalització, sinó que tanca fronteres. Per això, la tesi d'Esposito (1950), que, en la seva obra *Immunitas*, posa de relleu el model que destaca la diferència entre el que és propi i el que és aliè, és descartada. Estem davant d'una situació en la qual no trobem reacció immunitària, perquè hi ha una abundància de circumstàncies idèntiques. De fet, l'era actual és la *postimmunològica*.

Desapareix l'*alteritat* com a fenomen estructural de la societat i, en substitució a aquesta, apareix la diferència. La resistència no és necessària, perquè l'estrany-

sa i l'alteritat es desdibuixen. La diferència apareix com la característica de l'era postmoderna i, dins del discurs immunològic, s'identificaria amb el que és idèntic. Fins ara, el que era propi necessitava la dialèctica negativa, és a dir, el que era estrany, per reivindicar-se com a tal. Avui dia, ens trobem amb una escassetat de la negativitat i davant d'una violència de la positivitat. Una violència que desemboca en un efecte de saturació.

Fixant la mirada en aquells mecanismes que el poder desenvolupava, Michel Foucault (1926-1984) parlà de *societat disciplinària* com aquella que estava amarrada de llocs de vigilància i de control, prohibicions i normes que calia obeir. Han, partint d'aquesta descripció i en termes biopolítics, guia el canvi de paradigma, ja que la societat actual no respon a aquesta narració, sinó que la *societat de control* conté encara massa negativitat. Tot i això, hi ha una certa continuïtat entre un model i l'altre. L'individu de la societat actual no compleix amb una obligació que li és donada per certs organismes de poder, ja no el regeix el «no» de la societat disciplinària, sinó que segueix el «tu has de fer», que, a la fi, es converteix en una obligació voluntària, que és molt més eficient:

La positividad del poder es mucho más eficiente que la negatividad del deber. (Han, 2012: 27)

Precisament en aquest fragment es fa referència a la supremacia de la positivitat ja esmentada, que es troba al nucli de l'estructura de la societat i també a l'aparició en forma de «poder» (*könen*). Els subjectes de rendiment ja tenen interioritzat aquest deure, que els empeny a la pròpia autoexplotació. El poder, tot i la seva actuació indirecta amb els individus, continua sent productiu, ja que, segons Han, així com la societat disciplinària de Foucault creava delinqüents, aquesta societat, la del cansament, crea depressius. Aquesta depressió apareix

com a conseqüència de la frustració de voler abraçar-ho tot i no poder o, dit d'una altra manera, el *no-poder-poder-més* es tradueix en una situació destructiva, la qual porta a l'autoagressió i a la *llibertat obligada*.

Un altre tret característic del paradigma actual és, segons l'autor, l'avorriment profund. La societat, que pateix un excés de positivitat, té un excés també d'estimulants. Això fa que la capacitat d'atenció i la manera com els individus s'enfronten a la seva vida quotidiana es vegi plenament modificada. Hi ha una economia de l'atenció de manera paral·lela a l'aparició de la multitasca. Aquest canvi en l'estructura de l'atenció conforma la figura de l'individu postmodern, el qual és al bell mig de la societat del treball i de la informació.

Aquest treball pot acabar transformant l'individu en un *animal laborans*, que estigui condemnat a realitzar la seva tasca professional i no pugui desenvolupar la seva acció creativa. Han fa una revisió del concepte de l'*animal laborans*, des d'Arendt fins a l'actualitat. El fat de l'*animal laborans* seria, segons Arendt, fondre's amb el procés evolutiu de l'espècie, deixant de banda la seva individualitat, de manera que l'activitat que duria a terme esdevindria un procés biològic passiu. L'actual subjecte de rendiment, a causa del seu ego i la seva individualitat, no es correspon amb el terme encunyat per Arendt. La vida de l'individu a la societat actual és una vida *nua*, la qual cosa és anàloga a la situació d'excepció de l'*homo sacer* d'Agamben.

A tall d'exemple, l'autor ens presenta Bartleby com la imatge de l'individu esgotat que es troba dins la societat del cansament. La particularitat d'aquest personatge de ficció de l'obra de Melville és la seva renúncia a fer qualsevol cosa, amb la sentència «preferiria no fer-ho». Així, a tot allò que se li exigeix, un Bartleby fatigat sempre respon amb una negativa.

En contraposició a la visió de Han, el cansament profund és vist per Peter

Handke, a *Ensayo sobre el cansancio*¹, com una possibilitat de salvació i també com un pont d'unió entre individus. Han farà un recorregut pels diferents esgotaments de Handke, els quals es contraposen en dues branques: un cansament capaç de mirar i un cansament sense mirada ni paraula.

En darrer terme, el cansament de què parla Han no pot esdevenir curatiu. A *La sociedad del cansancio*, s'evoca a un cansament que és constitutiu de la societat en què ens trobem, el qual finalment és considerat allò que separa i aïlla. El cansament de la societat actual és un cansament en solitud (*Alleninmüdigkeit*).

En conjunt, Byung-Chul Han parla en termes de desarrelament d'una societat que s'està ensorrant ella mateixa, tal com passa amb la lluita incessant entre

l'àguila i Prometeu. Podem interpretar aquest text com una indicació subtil sobre el canvi en l'ésser de la realitat present, que, a la vegada, modifica no només la societat com a tal, sinó també l'individu en particular.

Recollint tot el que s'ha dit fins ara, podem parlar de *La sociedad del cansancio* com un assaig que, tot i que descriu els fenòmens socials a grans trets, aconsegueix ser específic en allò que explica. Aquesta lectura ens incita a pensar en el present de les relacions entre individu i societat des d'una òptica ben diferent de la d'altres: des de la proximitat de la vida quotidiana. Tot i la brevetat, el mèrit d'aquesta obra rau tant en l'encertada descripció de la realitat present com en l'expressió del filosofar propi de l'autor, alhora que permet ser llegida per un públic ben divers.

Gessamí Núria Olesa Sancho

Universitat Autònoma de Barcelona

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/enrahonar.661>

NANCY, Jean-Luc (2014)

¿Un sujeto?

Traducción de L. Felipe Alarcón

Avellaneda: La Cebra, 84 p.

ISBN 978-9873621079

Jean-Luc Nancy (Burdeos, 1940) presenta con *¿Un sujeto?* una vuelta más a su propuesta ontológica crítica del paradigma de la filosofía del sujeto. En ella, se revisa la noción de sujeto cartesiana para intentar desvincularla de una ontología de la sustancia que la mantiene presa para, en su liberación, transformarla en una metafísica de la presencia en la que se priorice la acción por encima de la atribución. Esta prevalencia conseguiría que el tradicional estudio del ser dejara de intentar encontrar, detrás de «aquello que

es», el «qué es», es decir, el fundamento sustancial que da fuerza y consistencia a nuestras aseveraciones cuando las dirigimos hacia cualquier objeto de nuestro entorno, de manera que, tras oraciones tales como «la mesa es roja» o «la historia es amena», ya no busquemos una sustancia a la que atribuirle estos accidentes. En vez de usar el verbo como un modo de afirmar del sujeto lo que significa el atributo, podemos tomar la acepción de *ser* como «suceder», «acontecer» o «tener lugar» y, de este modo, mostrar al ser

1. Peter HANDKE (1990), *Ensayo sobre el cansancio*, Madrid, Alianza editorial, p. 25.